

**Platform TEGEN DE
'NIEUWE OORLOG'**

p/a Vredescentrum O'43
Postbus 1528 – 3500 BM Utrecht
Tel. 030 – 2714376 – Fax. 030 - 2714759
info@platformtegenderieuweoorlog.nl –
www.platformtegenderieuweoorlog.nl
Postgiro 9474165

**Amerikaanse geopolitiek,
Afghaanse strijders en
Nederlandse solidariteit**

December 2005
Karel Koster,
Kees Kalkman en
Jan Schaake

Op 22 december 2005 zal het kabinet een besluit nemen of het al dan niet nog eens 1.300 militairen naar Afghanistan zal sturen om samen met de Britten en de Canadezen de Amerikaanse troepen in de Zuidelijke provincies af te lossen. De provincies waar nu nog regelmatig gevechten plaatsvinden tussen Amerikanen en de Taliban-strijders die in deze regio hun basis hebben. Er is dan ook veel ophef, met name in militaire kringen, over de veiligheidssituatie in deze provincies. Als Platform tegen de 'Nieuwe Oorlog' willen ook een aantal andere zaken onder de aandacht brengen: de werkelijke doelen, belangen en strategieën van de Verenigde Staten in Afghanistan; de werkelijke ontwikkelingen die de afgelopen 4 jaar, sinds de omverwerping van het Taliban-bewind, in Afghanistan hebben plaatsgevonden en het draagvlak in de Nederlandse politiek en samenleving.

Doelstellingen, belangen en strategieën van de Verenigde Staten in Afghanistan - opmerkingen over de oorlogspolitiek

Beperkingen van de Verenigde Staten

Afghanistan is een onderdeel van de grotere strategie. De VS-politiek maakt handhaving van een wereldwijd stelsel van bases en infrastructuur noodzakelijk, evenals de politieke allianties die nodig zijn om dit beleid te ondersteunen.

Cruciaal element in het Afghanistan-debat is de rationale om troepen in het land te handhaven. Het startpunt is de Amerikaanse politieke doelstelling. De oorspronkelijke invasie werd alomterschreven als een reactie op 9/11, in die zin dat de daders van de aanslagen en hun aanhang in Afghanistan waren en hun aanwezigheid door de zittende regering van de Taliban werd ondersteund.

De voorgeschiedenis van de invasie suggereerde dat er aanzienlijk ingewikkelder motivaties in het spel waren en dat de jacht op Osama Bin Laden een welkome aanleiding vormde om Amerikaans buitenlands beleid in Centraal-Azië te initiëren. Deze voorgeschiedenis begint onder Clinton en heeft de volgende drijfveren:

1. De algemene doelstelling: het vestigen van een Amerikaanse militaire aanwezigheid in Centraal-Azië om een reeks Amerikaanse belangen te beveiligen dan wel de mogelijkheid te creëren voor VS-ondernemingen om zich in de regio te vestigen, onder de bescherming van de Amerikaanse militaire macht. Verwacht kon worden dat eventuele onderhandelingen over economische projecten, investeringen en handelsrelaties, op een voor de Amerikaanse deelnemers gunstige wijze zouden worden afgesloten.
2. Specifieke doelstellingen zoals het aanleggen van alternatieve olie- en gas-exportroutes (met name pijpleidingen) die noodzakelijkerwijs over Afghaans en Pakistaans grondgebied moesten lopen. De politieke noodzaak was om Iran te vermijden, hoewel het waarschijnlijk is dat economische deelbelangen graag met Iran afspraken hadden gemaakt. Verder controle over oliebronnen in de regio. De *peak oil* kwestie maakt dit nog urgenter
3. Meer militaire politiek met het oog op de toekomst: de vestiging van de noodzakelijke militaire infrastructuur om niet alleen de kleinere regionale machten te beheersen, maar ook een omsingelingspolitiek tegen China voor te bereiden. Dit vanwege de te verwachten onafhankelijke machtsontplooiing van China of samenwerkingsverbanden van China met Rusland en anderen.

De interactie met India (de recente stappen naar een bondgenootschap) en Pakistan maken deel uit van het grotere spel. Voor Afghanistan is het van belang voor de VS om tegen de concurrentie in een pro-Amerikaanse leider aan de macht te houden. De kwestie van democratie, vrouwenrechten etc zijn voor het VS beleid irrelevant behalve in zoverre ze bovengenoemd doelen ondersteunen

Het belang dat door opeenvolgende VS regeringen (eigenlijk verschillende facties van de VS leidende elites) wordt gehecht aan deze allianties vormt de basis voor de felste publieke debatten in

de politiek, publieke opinie en media van de Amerikaanse bondgenoten zoals Nederland. De fundamentele kwestie, namelijk de legitimiteit van het Amerikaanse optreden wordt niet ter discussie gesteld, wel de manier waarop. Hierover is er geen cruciaal meningsverschil tussen de hoofdstroom van de Democratische of de Republikeinse partij. Het gaat daar hoogstens om de manier waarop de Amerikaanse invloed tot uiting wordt gebracht. Is politieke steun van bondgenoten nodig, bijv via de VN? Is militaire steun nodig, bijv via de NAVO? Moeten er plaatselijk politieke onderhandelingen plaatsvinden of is directe militaire dwang veel effectiever? Dit zijn de vragen die er toe doen in de Amerikaanse politiek omdat de implicaties van de antwoorden de binnenlandse politiek al dan niet diep kunnen raken. Daarbij moeten een aantal essentiële kwesties in het oog worden gehouden.

- de kosten van de militaire expedities en de gevolgen voor de bevolking;
- de directe persoonlijke kosten (financieel, persoonlijk) voor (delen van) de Amerikaanse bevolking. Daarbij is cruciaal of dit op de een of andere manier het politieke establishment raakt (bijv via verkiezingen);
- Verdeeldheid binnen de Amerikaanse elites waarbij drie hoofdstromen zich geroerd hebben:
 - a. De revolutionaire interventionisten, momenteel vooral de neo-conservatieven. Zij hebben een sterk ideologisch element als drijfveer (Bolton, Cheney)
 - b. De pragmatische interventionisten die interventie enigszins binnen de perken willen houden. Dus alleen optreden in het geval van cruciale VS belangen, die zij anders zien dan de neo-conservatieven. (beide Clintons, Holbrooke, grote delen van het 'liberal establishment').
 - c. De anti-interventionisten, die militaire expedities het liefst helemaal uitsluiten. Onder hen vallen niet alleen de oorlogstegenstanders ter linkerkant, maar in ieder geval ook een deel van de traditionele conservatieven (Buchanan).

Door de aanhoudende problemen in Irak staat het Amerikaanse militaire apparaat onder grote druk. De landmacht heeft een recruteringsprobleem dat binnen een paar jaar de kracht van het leger wezenlijk kan aantasten. Dit betekent dat de VS steun in de vorm van soldaten van de bondgenoten hard nodig heeft. Dit is vooral van belang voor de recrutering van gespecialiseerde strijdkrachten, 'special forces', geschikt om contra guerrilla oorlog te voeren. Een mogelijk alternatief is het terugvallen op luchtbombardementen als een veel gewelddadiger vorm van guerrilla repressie (en alleen beperkt bruikbaar). Er zijn tekenen dat dit in Irak al aan de gang is.

In Afghanistan betekent dit dat de VS hun militaire aanwezigheid gaan verminderen en hun bondgenoten vragen om de oorlog over te nemen. Ze zullen een aantal bases, vooral vliegvelden, willen behouden als uitvalsbases voor Centraal-Azië en ondersteuning van plaatselijke regeringen. Het is echter van groot belang voor de regering, gezien de prijs van de oorlog zelf en de toenemende binnenlandse druk in de VS, om troepen vrij te maken uit Irak en Afghanistan, ook om nieuwe oorlogen te kunnen vechten. Men wil de strategische reserve herstellen.

Huidig Afghanistan-beleid van de Verenigde Staten

De interventie in Afghanistan heeft twee componenten die tot nog toe gescheiden bleven maar nu gecombineerd zullen worden. Dat is althans de bedoeling van de VS planners, die de Afghanistan-interventie als een geheel zien. De ISAF operatie heeft voornamelijk met de wederopbouw/herstel van de maatschappij kant te maken. Maar ook in haar gebied zijn er tegenwoordig meer aanslagen – dus wordt het belang van de militaire component groter. Kort gezegd, de ontwikkelingsprojecten moeten beschermd worden door de militairen. De militairen zelf zijn ook betrokken bij de ontwikkelingsprojecten via de Provincial Reconstruction Teams (PRT's). Dit was werkzaam omdat de politieke omgeving (de bevolking, de stamhoofden, de war lords) een modus vivendi hebben vastgesteld waarbinnen bepaalde zaken mochten plaatsvinden en andere niet. De drugs teelt is een "no go" gebied omdat cruciale belangen in het spel zijn. Vrouwenrechten worden ingeperkt als deze kwestie de traditionele verhoudingen verstoort. Martelingen zijn onderdeel van de behandeling van gevangenen. Er is een beperkt militair risico en voldoende ruimte voor ontwikkelingsprojecten die een goede pers krijgen in Nederland. Hoewel er meer militaire incidenten zijn (aanvallen op konvoien met IED's, zelfmoordaanslagen) lijkt de militaire situatie in het noorden onder controle.

Enduring Freedom in ruwweg het zuiden en zuid-oosten is grotendeels militair omdat een deel van de bevolking de Taliban steunt en deze bezig is met een 'come-back' d.w.z. een guerrilla-oorlog heeft georganiseerd die steeds sterker lijkt te worden. Dat is alleen mogelijk als er substantiële politieke steun vanuit de bevolking bestaat. Verder speelt logistieke en andere steun uit bevriende

kringen (vanuit kringen van ISI, semi-officieel, stamverbanden) vanuit Pakistan een belangrijke rol. Omdat de militaire operaties van overwegend belang zijn en grote delen van de maatschappij beïnvloeden, kunnen civiele opbouw-activiteiten, ontwikkeling etc niet plaatsvinden los van de militaire operaties. NGO's actief in het gebied hebben dat direct ervaren, omdat ze met hun werk deel gingen uitmaken van de contra-guerrilla-strategie. De Amerikaanse militaire leiding ziet civiele activiteiten vooral in het kader van de contra-guerrilla. Dat geldt ook voor de PRT's, die een stamboom hebben die terug gaat naar Vietnam (Armed Forces Journal, december 2005).

Omdat de VS-leiding deze zaken in nauwe samenhang met elkaar ziet is een geïntegreerde bevelstructuur waarbij alle activiteiten, of ze nu gericht zijn op de directe militaire operaties of op de civiel/militair opbouwactiviteiten, volkomen logisch. Sterker nog, de civiele activiteiten worden ook in nauwe samenhang gezien met de militaire operaties. Dat geldt voor de volgende terreinen:

- inlichtingen over de guerrilla kunnen via de civiele projecten worden ingewonnen
- hulp (medisch, voedsel) kan gegeven worden in ruil voor inlichtingen
- 'zwarte' operaties (zoals moordaanslagen, 'verdwijningen' onder valse vlag) kunnen worden uitgevoerd door speciale eenheden met als hoofddoelgroep de burgers en hun politieke visie waaruit de Taliban recruteert.
- de civiele operaties dienen ook als visitekaartje en propagandamiddel naar het thuisfront, om de noodzakelijke steun voor de militaire operatie te behouden.

Hoe sterker de civiele activiteiten en de militaire worden vermengd, hoe sterker de druk om de belangen van het civiele programma ondergeschikt aan de militaire doeleinden te maken. Daarin staat centraal het bewerkstelligen van een toestand van orde en rust in de provincie en het uitschakelen/neutraliseren van alle mogelijke onruststokers (en dit te doen op zo een manier dat de politieke verhoudingen niet beslissend gewijzigd worden). De militairen hebben een vanzelfsprekende neiging om het neutraliseren van tegenstand te interpreteren als het daadwerkelijk optreden tegen alle oppositie met militaire middelen die kunnen variëren van het bewaken van een avondklok tot het vernietigen van een dorp. Daarbij staat bovendien de doelstelling van het beschermen van de eigen troepen ook centraal – dwz de zogenaamde 'force protection'. Deze prioriteitenstelling heeft automatisch tot gevolg dat de belangen van de burgers ondergeschikt worden gemaakt aan de orde handhaving en de bestrijding van de guerrilla. Maar de paradox doet zich voor dat de belangrijkste voorwaarde voor het slagen van contra guerrilla oorlog de steun van de bevolking is waaruit de guerrilla rekruteert. Als het militaire aspect overheerst dan heeft dit tot gevolg dat repressie middelen worden ingezet tegen grote delen van de bevolking. Die repressie neutraliseert de civiele activiteiten op zijn best, of werkt zelfs in het voordeel van de guerrilla vanwege de gebruikte methoden: huiszoekingen, arrestaties, willekeurig geweld, vergissingen in toepassing van geweld, beledigend gedrag, culturele ongevoeligheid, dagelijkse misdragingen van de troepen. Daarnaast marteling van gevangenen, samenwerking met war lords waardoor enig onderscheid tussen de vreemdelingen en de repressie wegvalt.

Ontwikkelingen in Afghanistan

Verzet

Terwijl de opstandige Taliban-beweging in 2003 te maken had gekregen met (al dan niet door de VS gestimuleerde) afsplitsingen op basis van stamverband van zoals Jaishul Muslim zijn de laatste berichten dat enige invloedrijke commandanten van de afgesplitste groepen in het oosten en zuiden hebben besloten zich weer met de Taliban te verenigen, terwijl het Pakistaanse leger is afgeleid door de hulpoperaties in Kashmir.

Er zijn toenemende aanwijzingen dat de Talibanbeweging via ondergrondse kanalen begint te profiteren van de Iraakse ervaring in terroristische en gewapend verzetstechnieken. Er is sprake van dat buitenlandse jihadi's ondergebracht worden (embedded) bij plaatselijke verzetsgroepen en deze instrueren in camouflagetechnieken en het gebruik van meer geavanceerde geïmproviseerde explosieven met afstandsbediening en raketten. Er zijn enkele geslaagde gevallen geweest van inzet van grond-luchtraketten van Russische en Chinese makelij tegen Amerikaanse helikopters. Een verschijnsel van de laatste tijd is dat de Taliban de westerse strijdkrachten nu ook met grotere

formaties aanvallen in plaats van de eerdere hit-and-run acties. Dit leidt bij hen tot grotere aantallen slachtoffers maar is een onmiskenbaar teken van groter zelfvertrouwen en wervingssuccessen, vooral ook in Pakistan.

De periode tussen de presidentsverkiezingen van vorig jaar en de onlangs gehouden parlamentsverkiezingen is de meest gewelddadige in het land sinds de VS in 2001 binnenvielen. Meer dan 1200 Afghaanse burgers en veronderstelde opstandelingen zijn in de eerste helft van dit jaar gedood en 86 Amerikanen zijn gesneuveld (stand 8 oktober). Ter vergelijking: tussen oktober 2001 (begin VS operatie Afghanistan) en eind 2002 sneuvelden er 55 (International Crisis Group). Zelfs het Amerikaanse legerblad Stars and Stripes stelde in juni van dit jaar dat “de recente opleving van de gevechten [in Afghanistan] meer kon worden toegeschreven aan de Amerikaanse agressiviteit dan aan acties van al-Qaida.” De uitspraken van het Pentagon over voorgenomen investeringen in de luchtmachtbases bij Bagram en Kandahar hebben de zaak van de VS geen goed gedaan. Zelfs persorganen van de Noordelijke Alliantie die door de Amerikanen aan de macht is geholpen zijn hier uiterst negatief over en een krant van de zuidelijke Pashtun bevolkingsgroep waarschuwde dat permanente VS-bases in Afghanistan bedoeld waren om Iran en Pakistan te bedreigen en Afghanistan zouden veranderen in een “permanente militaire basis zoals het eens een terreurbasis was.”

Er is dan ook sprake van toenemende spanning tussen de Afghaanse president Karzai en zijn Amerikaanse sponsors. Karzai vindt dat de Amerikaanse oorlog tegen het terrorisme zich minder moet concentreren op militaire acties in Afghanistan en meer op de opleidingskampen, de bases en de financiering van het verzet – een duidelijke vingerwijzing naar het buurland Pakistan. Stenen des aanstoots zijn de luchtaanvallen op veronderstelde schuilplaatsen van de Taliban in Afghanistan die veel burgerslachtoffers opleveren en de grove en zeer impopulaire methode van huiszoekingen. Karzai eist zonder succes dat de VS voor dit soort acties van te voren toestemming moeten vragen aan Afghaanse autoriteiten.

De zuidelijke provincies waar het bij de uitbreiding van de rol van ISAF nu om gaat zijn verre van gepacificeerd. Helmand (de buurprovincie van Uruzgan) wordt beschouwd als de gevaarlijkste provincie in het zuiden met geduchte stammilities en het centrum van de opiumhandel. De plaatselijke elite wordt gezien als corrupt en volop actief in de drugshandel. In de provincie Uruzgan waar het Nederlandse leger naar toe zou gaan zijn dit jaar enkele aanslagen gepleegd op plaatselijke notabelen en politiechefs. In het voorjaar werd deze provincie naast Kandahar en Helmand genoemd als een plaats waar westerse soldaten gedood of gewond zijn door van een afstand tot ontploffing gebrachte mijnen. Kandahar heeft inmiddels kennis gemaakt met de eerste grootschalige zelfmoordaanslagen. Een andere buurprovincie van Uruzgan, Zabul, wordt in snel tempo het centrum van de opstandige beweging. Het is het kerngebied van de stam die invloedrijk was tijdens het Talibanbewind.

Er zijn ernstige vraagtekens te zetten bij de effectiviteit van de nu bestaande 22 Provincial Reconstruction Teams (PRT), niet alleen in het zuiden. Elk nationaal contingent heeft zijn eigen manier van opereren. Geen enkel PRT bestrijdt de drugshandel (dat wordt overgelaten aan de nationale Afghaanse veiligheidsorganen) of houdt zich bezig met broodnodige grootschalige wederopbouw van de infrastructuur. Van het Spaanse PRT werd deze maand gemeld dat ze hun basis na zes maanden nog niet hebben verlaten. Het Duitse PRT verplaatst uitsluitend Duitse militairen per helikopter. In juni is in Kandahar een bomaanslag gepleegd op het PRT van de Amerikanen. Er waren berichten dat deze actie een zelfmoordaanslag op een moskee het werk was van niet-Afghaanse “terroristen”.

De Britten willen nu komend voorjaar voor het eerst in Helmand beginnen met het gelijktijdig inzetten van een PRT en een contraguerrilla strijdmacht in één provincie, Helmand. Er is een ruzie aan de gang tussen het kabinet van de Britse premier (Downing Street) en de legerleiding over de inzet van de Britse militairen bij de drugsbestrijding. I.t.t. de premier wil het leger dit niet omdat het tot enorme rancune bij de bevolking zal leiden. In de VS speelt een vergelijkbare tegenstelling. Ook de vroegere Duitse minister van defensie Struck zei dit voorjaar dat de geweldsrisico's toe gaan nemen naarmate de drugsbestrijding de inkomsten van goedbepaalde oorlogsheren bedreigt.

Veiligheid

Misdaad en geweld nemen hand over hand toe. De Afghaanse pers meldt hogere cijfers voor moord en diefstal in de stedelijke gebieden.

Banditisme op de route Kandahar-Herat wordt een steeds groter probleem. Er komen ook steeds meer meldingen in de lokale pers van ontvoeringen van vrouwen en kinderen, blijkbaar door mensensmokkelaars.

In zijn laatste jaarverslag over Afghanistan stelt Human Rights Watch dat de meeste Afghanen politieke repressie, schending van mensenrechten en criminele activiteiten door krijgsheren (warlords) en milities als één van de grootste problemen ervaren. Twee belangrijke warlords (Fahim uit het noorden en Ismail Khan uit Herat) zijn weliswaar op een zijspoor gezet. Maar lokale milities en politie-eenheden zijn zelfs in Kaboel betrokken bij willekeurige arrestaties, ontvoeringen, afpersing, martelingen en doodseskaders. Buiten Kaboel worden in veel gebieden militiecommandanten en hun troepen beschuldigd van wijdverbreide verkrachtingen, illegale arrestaties, verdrijving van bevolkingsgroepen, mensenhandel en gedwongen huwelijken. Er zijn ook een aantal gedocumenteerde gevallen van afpersing van de plaatselijke bevolking onder het mom van 'belastingen' in natura of geld. Het probleem voor VN-militairen in meer afgelegen gebieden zal zijn dat ze geacht worden met dit soort plaatselijke autoriteiten samen te werken.

Ontwapening

Het door de VN gesteunde ontwapeningsprogramma is erin geslaagd zo'n 62.000 militieleden van de vroegere Noordelijke alliantie te demobiliseren, maar dit heeft natuurlijk geen iende gemaakt aan het cliëntèlesysteem waarmee de commandanten hun soldaten naar beleven weer kunnen oproepen. Door de grote werkloosheid blijven ze de greep op hun mensen handhaven. In veel gevallen zijn de warlords erin geslaagd hun mensen vrij integraal onder te brengen in de nieuwe opgezette politie-eenheden.

Ondanks de inzameling van lichte wapens (36.500) en zware wapens zoals tanks, kanonnen en raketwerpers (11.000) blijft het land een van de grootste open arsenalen van lichte wapens ter wereld. Schattingen van het resterend aantal lichte wapens variëren van 1,5 tot 10 miljoen.

Het ontwapeningsprogramma heeft de verzameling plaatselijke milities die in het hele land actief zijn buiten schot gelaten. Naar schatting zijn er rond de 1870 illegale bewapende groeperingen in het land met zo'n 129.000 militieleden. Veel daarvan zijn vervreemd van de plaatselijke gemeenschappen waarin ze zijn neergestreken en verwickeld in winstgevende illegale activiteiten. (Foreign Policy in Focus)

Drugs

Een groot deel van de Afgaanse economie is gebaseerd op drugshandel, die is opgebloeid onder leiding van door de VS gesteunde oorlogsheren (warlords) en regionale commandanten. Door schuldenproblematiek worden de boeren gedreven naar de verbouw van papaver voor opium. Het drugsagentschap van de VN schatte dit jaar dat de papavercultuur en de handel in opium nu 52% van de economie omvat met een waarde van meer dan 2,8 miljard dollar. Volgens een rapport van het State Department van vorig jaar staat Afghanistan 'op de drempel om een narcostaat te worden en is verantwoordelijk voor 87% van de wereldopiumproductie'. Hoewel de productie in 2005 volgens een recent VN-rapport (Afghan Opium Survey) licht gedaald is met 2,4%, als resultaat van een inkrimping van het areaal met 22% en een recordoogst op de overblijvende hectares, is het slechte nieuws dat er begonnen is met de productie van heroïne.

Mensenrechten

Het is waar dat met name in Kaboel een deel van de vrouwen meer vrijheid hebben om in de openbare ruimte te verblijven, zich te kleden volgens hun eigen voorkeur en meer rechten hebben op het gebied van huisvesting, werk, onderwijs en gezondheidszorg. Maar miljoenen vrouwen buiten Kaboel hebben hier heel weinig aan. Voor de Taliban aan de macht kwamen kregen ze geen onderwijs, gezondheidszorg en werk. Onder de Taliban werden wetten aangenomen die hun van dit soort voorzieningen ook formeel uitsloten. Na de val van de Taliban hebben ze nog steeds geen onderwijs, gezondheidszorg en werk hoewel ze er nu weer recht op hebben. Hun leven is niet veranderd. Er zijn heel weinig scholen op het platteland en die er zijn hebben een lesprogramma dat erg lijkt op dat van de Taliban. De scholen die de progressieve vrouwenorganisatie RAWA heeft opgericht en die wel een lesprogramma hebben dat is gebaseerd op tolerantie en vrouwenrechten dreigen gesloten te worden wegens geldgebrek.

De Nederlandse betrokkenheid

Achtergronden

De debatten over buitenlands beleid vinden in Nederland alleen plaats binnen strikte ideologische of praktische grenzen die bovendien gekoppeld zijn aan de ontwikkeling van het Amerikaanse beleid. De basis voor het Nederlandse debat rondom Afghanistan kan ongeveer worden omschreven als volgt:

- de aanval op Afghanistan was gerechtvaardigd vanwege de aanwezigheid van Osama Bin Laden en de steun van de Taliban aan Al Qaida;
- het Taliban bewind was zeer repressief en achterlijk. Het is dus terecht omver geworpen;
- Afghanistan was een voorbeeld van een 'failed state' en moet bij elkaar gehouden worden;
- dit moet door westerse landen worden gedaan en wel met de volgende legitimatie: democratie en mensenrechten verspreiden; genocide tegengaan plus behoud van de internationale rechtsorde; steun aan de VN.

Relevant voor het Nederlandse debat zijn daarnaast de volgende elementen:

- de Atlantische relatie: De VS heeft een leidende rol in het nastreven van de bovengenoemde doelstellingen. De Amerikaanse regering, stelt men, is helaas erg unilateraal bezig geweest, maar zal weer terug komen op het multilaterale pad. We moeten als Nederland zorgen dat de bondgenoten samen optrekken met de VS. De EU en anderen kunnen dan een matigende werking hebben op de uitwassen van het VS beleid, die we helaas moeten erkennen.
- Kosten voor de Nederlandse regering: Wie betaalt voor deelname aan interventies?
- Binnenlandse steun, deels afhankelijk van de omvang van eventuele verliezen, plus het gepercipieerd verliezen van de strijd als men gekozen heeft voor deelname. Dit is voor politici slecht voor de kansen bij de volgende verkiezingen. Men moet een overwinning kunnen tonen.

In Nederland worden deze argumenten afwisselend gebruikt in het debat en maskeren daarmee de meer fundamentele discussies. Deze kunnen als volgt worden omschreven:

1. De kwestie van immanente kritiek: Is het inderdaad zo dat interventies zinvol zijn / in het belang van de plaatselijke bevolking? De maatstaven: mensenrechten, vrouwenrechten, de georganiseerde criminaliteit (drugshandel). Verder stabiliteit en democratie. Veroorzaakt de interventie wellicht een verslechtering en niet een verbetering in de situatie? Is de inherente morele vooronderstelling dat wij de 'goeden' zijn en zij de 'slechten' niet aantoonbaar onjuist, ook gezien de geschiedenis van de westerse landen in grote delen van de wereld? Waarom is die situatie nu wezenlijk anders?
2. De belangen kwestie. De Nederlandse staat steunt het Amerikaanse beleid en volgt de EU lijn zoals bepaald door de grotere lidstaten. Welke Nederlandse economische belangen zijn hiermee gediend. Wordt de relatie met Rusland doorslaggevend beïnvloedt door de kansen van grote Nederlandse ondernemingen op investeringen in Rusland dan wel in de landen die door de Russische politiek worden beïnvloedt? Bijvoorbeeld de Shell Sachalin contracten. Als dat zo is, vallen er verschillende belangen groeperingen te onderscheiden: Nederlands, Brits, Anglo-Amerikaans? Valt er een buitenland beleid te identificeren van deze landen die deze of afzonderlijke belangen behartigt?

Voorgeschiedenis

Nederland is vanaf de omverwerping van het Taliban-bewind betrokken bij de de Amerikaanse operatie Enduring Freedom (aanvankelijk met in Centraal-Azië gestationeerde F16-gevechtsvliegtuigen; thans met special forces in het Zuiden van Afghanistan) en bij de VN operatie International Stability Assistance Force (ISAF). Van december 2001 tot augustus 2003 leverde Nederland een relatief grote bijdrage aan ISAF (tot 700 militairen) en van februari 2003 tot augustus 2003 voerde het Duits-Nederlandse legercorps zelfs het commando over deze troepen. In augustus 2003 trok Nederland zijn troepenmacht terug om aan de SFIR-operatie in Zuid-Irak deel te kunnen nemen. Vanaf de zomer van 2004 ruilde Nederland Irak weer in voor Afghanistan en heeft daar een PRT in het noorden van het land. Al met al is Nederland op dit moment met twee missies en 588 militairen in Afghanistan:

1. een mariniersbataljon onder ISAF-vlag in Baghlan, onlangs verlengd tot oktober 2006
(bestaande uit 148 militairen in het PRT aldaar en 181 ondersteuning in Kabul en de F16 basis)

2. een special forces eenheid onder Operation Enduring Freedom (OEF) vlag in het Zuiden
(bestaande uit 259 militairen)

De SP is tegen beide operaties; GroenLinks en PvdA zijn vóór ISAF maar tegen deze OEF-missie; de overige politieke partijen steunen beide operaties.

Bij de uitzending van de *special forces* was veel te doen over de mede-verantwoordelijkheid die Nederland zou dragen bij de Amerikaanse schendingen van de Geneefse Conventies; in de motie Bakker / Van Baalen (TK 27925 nr. 169) wordt de Nederlandse regering opgeroepen bij voortdurende bij de Amerikanen aan te dringen op het respecteren van die Geneefse Conventies. In de huidige discussie over de uitzending van ISAF-missie naar Urugkan, spelen de CIA-kampen en -vluchten in Europa een belangrijke rol. Op aandringen van de Tweede Kamer (in de volle breedte) heeft minister Bot kritische vragen gesteld over deze CIA-operaties en met zijn geruststellende boodschap richting parlement wordt op dit moment geen genoegen genomen, mede gezien de recente uitspraken van de Raad van Europa en het Europees Parlement. De verwachting is dat deze kwestie zal blijven meespelen in de besluitvorming over deze nieuwe ISAF-missie en dat de Kamer toch iets concrete toezeggingen wil zien over het Amerikaanse naleving van het internationaal recht. VVD-woordvoerder Van Baalen stelde tijdens de begrotingsbehandeling van Buitenlandse Zaken dat de handelwijze van de Verenigde Staten in deze de noodzakelijke publieke steun voor de even noodzakelijke War on Terror ondermijnt.

Waren de ISAF-PRT's aanvankelijk alleen in het Noorden; per 1 juni 2005 heeft ISAF ook de verantwoordelijkheid in de westelijke provincies van Afghanistan (ISAF 2) en per 1 juni 2006 zullen ook de zes zuidelijke provincies aan het ISAF-operatiegebied toegevoegd worden (ISAF 3).

In Kamerbrief TK 27925 nr. 177 (3 juni 2005 – waarvan het hoofdonderwerp de verlenging van de ISAF-missie in Baghlan tot oktober 2006, de tijdelijke extra troepenverplaatsing rond de verkiezingen van 18 september en de maritieme bijdrage aan OEF is) wordt nader ingegaan op de situatie in het Zuiden van Afghanistan (overigens zonder enige melding van mogelijke Nederlandse deelname).

De brief stelt met zoveel woorden dat “de provincies Kandahar, Uruzgan en Zabul worden beschouwd als het hartland van de Taliban. In het zuiden kan daardoor nog niet worden gesproken van een ‘permissive environment’ zoals in het noorden.” Het is dus substantieel onveilig.

“In de tweede plaats zal ISAF ... voor het eerst in een groter deel van Afghanistan actief zijn dan de operatie Enduring Freedom. Dit vereist een nog grotere afstemming van de twee operaties ... dan tot dusver.” en “de mogelijkheden [worden] bestudeerd de synergie tussen ISAF en OEF te vergroten.”

Bijna 2 weken later, in Kamerbrief TK 28676 nr. 22 (16 juni 2005 – over de NAVO-defensie-ministeriële bijeenkomst van 9 en 10 juni) meldt Kamp aan de NAVO-SG te hebben “aangekondigd dat Nederland mogelijkheden gaat onderzoeken om in samenwerking met het Verenigd Koninkrijk en Canada, en mogelijk met andere partners, een bijdrage te leveren aan de uitbreiding van ISAF naar het zuiden van Afghanistan.” Deze mededeling geldt als ‘notificatiebrief’.

Bij Kamerbrief TK 27925 nr. 182 (26 augustus 2005 – over ‘enkele actuele ontwikkelingen in Afghanistan’) meldt Bot dat het bovengenoemde onderzoek “nog gaande [is]. Besluitvorming door de regering en informatieverstrekking aan de Kamer conform art. 100 van de Grondwet zal waarschijnlijk pas in de loop van dit najaar kunnen plaatsvinden. Tijdens internationaal (NAVO-) overleg over dit onderwerp is gemeld dat de Nederlandse inbreng plaatsvindt onder het expliciete voorbehoud van politieke goedkeuring.”

Problemen

Sindsdien zijn het vooral geruchten die de ronde doen (dat Kamp hard voor de troepen uitloopt en de NAVO-partners eigenlijk al uitgaan van Nederlandse deelname; het uitgelekte MIVD-rapport) maar de regering houdt haar kaken stijf op elkaar. Een verzoek van Karimi (op 1 november jl.) om opheldering over de vermeende verdeeldheid tussen Bot en Kamp wordt op 3 november (TK 27295 nr. 189) door beide ministers beantwoord met verwijzing naar hun formele verantwoordelijkheden en inhoudelijke Kamervragen van Koenders (op 21 november) over de voorgenomen missie worden per kerende post (op 22 november) ‘beantwoord’ met de mededeling dat de regering dat alles nog in studie heeft. Ook vragen van de oppositie tijdens de begrotingsbehandeling in de laatste week van november worden door de ministers als prematuur afgedaan.

De oppositie restte niets anders dan een motie in te dienen die, gebruikmakend van de opmerkingen van Van Baalen over de noodzaak dat de VS zich aan het Geneefse conventies houden, stelt dat wanneer dit niet het geval is de regering niet tot deelname aan een militaire missie kan besluiten. Deze motie kreeg alleen de steun van SP, GroenLinks, PvdA en de fractie Lazrak.

Een volstrekt ander probleem zijn de twee Chinook-helicopters die de Nederlandse krijgsmacht afgelopen najaar in Afghanistan is kwijtgeraakt en de beperkte beschikbaarheid (wegens periodiek onderhoud) van de overgebleven Chinooks. Mede met het oog op de voortzetting van de militaire aanwezigheid in Afghanistan heeft de regering beloven tot de aanschaf van 6 nieuwe Chinooks waaronder de vervanging van de twee die verloren zijn gegaan. Opdat daarvoor eigenlijk geen ruimte was op de begroting van Defensie (minister Kamp wilde immers ook nog kruisraketten aanschaffen), tastte minister Zalm zonder enige moeite in de buidel om deze aanschaf mogelijk te maken. De strijd tegen het terrorisme mag immers van hem wel iets kosten... Dit bedrag, van naar schatting zo'n 400 miljoen euro, heeft ongeveer dezelfde omvang als het douceurtje van € 35 per huishouden waar begin december een hoogoplopend conflict over was, met name omdat dat minister Zalm wel veel te duur was.

Voornamelijk uit de pers valt op te maken dat de Nederlandse bijdrage aan ISAF 3 (dus de uitbreiding van ISAF naar de zuidelijke provincies) uit 1.100 militairen zal bestaan. Volgens de NAVO-cijfers zal de totale omvang van ISAF 3 circa 6.000 militairen zijn; de Nederlandse bijdrage is dus substantieel en omvat waarschijnlijk het hele PRT in Uruzgan.

Bij de regeringsfracties CDA, VVD en D66 is toenemende twijfel en zorg over de veiligheid van de troepen in Uruzgan en over de Amerikaanse toezeggingen zich aan het internationaal recht te houden. Vanwege die veiligheid hebben de fracties van LPF en D66 inmiddels duidelijk gemaakt tegen de ISAF-3-missie te zullen stemmen. SP en GroenLinks zullen ook tegenstemmen, maar dan vooral uit onvrede met het Amerikaanse optreden in deze regio. Voor GroenLinks en PvdA zijn de toenemende vermening van ISAF en EOF een groot probleem, naast de juridische aspecten van het Amerikaanse optreden. Daar komt voor wat betreft de PvdA bij dat zij vindt dat de Nederlandse krijgsmacht niet nog meer / nog langer in Afghanistan en het Midden-Oosten geconcentreerd zou moeten zijn en dat Afrika (Soedan, Grote Meren, Congo, Ethiopië / Eritrea) aan de beurt is.

Samenvattend

- de solidariteit waaruit Nederland zijn deelname aan deze nieuwe Afghanistan-missie motiveert is in de eerste plaats een aanhankelijkheid aan de geopolitieke Amerikaanse Afghanistan-politiek en heeft met de daadwerkelijk situatie in Afghanistan weinig te maken;
- de bijdrage die ISAF de afgelopen 4 jaar heeft geleverd aan de veiligheid, stabiliteit en ontwikkeling in Afghanistan speelt ook nauwelijks een rol in de politieke discussie; er valt in ieder geval veel meer over te zeggen dan de hoera-verhalen van de regering;
- deelname aan deze nieuwe Afghanistan-missie met voorbijgaan aan de breed-verwoorde kritiek op de Amerikaanse schendingen van het internationale (oorlogs)recht, maakt Nederland op z'n minst moreel medeplichtig aan deze oorlogsmisdaden;
- het argument dat we de Afghanen in de steek zouden laten als we deze missie niet op ons zouden nemen, is op z'n zachtst koloniaal: volgens die redenering zaten we nu nog in Indonesië en het is inderdaad de vraag hoe lang we nog in Afghanistan zouden moeten blijven;
- bestaat de solidariteit van de NAVO bijna 60 jaar na haar oprichting nu uit de verplichting dat de overige NAVO-partners stelselmatig de troep gaan opruimen na elk volgend Amerikaans militair avontuur en maken we met deze missie de weg vrij voor een aanval op Iran?
- het is een gotspe dat Afghanistan van Zalm wèl wat extra's mag kosten (400 miljoen euro voor de aanschaf van 6 nieuwe Chinook-helicopters), terwijl € 35 per huishouden voor de energiekosten er niet af kon